

DOI: 13.33310/2518-7813-2019-65-2-362-367

УДК 373.2+373.3].015.31:316.647.5(043.3)

Жанна ШИНКАРЬОВА*директор англійського дитячого клубу «Jasminka»,
м. Київ, Україна*

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ДОМІНАНТА СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА СУБ'ЄКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті наголошено на необхідності формування толерантного ставлення до оточуючих задля забезпечення ефективної взаємодії всіх суб'єктів інклюзивної освіти. Зроблено порівняльний аналіз змістовного навантаження понять «інклюзивна освіта» та «толерантність». Доведено, що соціальне партнерство – запорука безконфліктної толерантної взаємодії дітей з особливими потребами та їх оточення.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивна освіта, соціальне партнерство, суб'єкти інклюзивної освіти, толерантність, толерантне суспільство.

Демократизація сучасного соціуму детермінує повагу до людського розмаїття, встановлення принципів солідарності та безпеки, що забезпечує захист та повне інтегрування у соціум усіх верств населення, перш за все – осіб з особливими потребами. Це зумовлено визначенням головної мети соціального розвитку – створення «суспільства для всіх». Відтак, на сучасному етапі розвитку освітньої галузі в Україні активного впровадження набуває інтегрування дітей з особливими потребами в загальноосвітній простір, що виявляється у прийнятті ідей інклюзії, яка вважається основною освітньою інновацією кінця ХХ століття – початку ХХІ століття хоча й має не тільки велику кількість прихильників, але й противників у всьому світі. Отже загострюється потреба у посиленні підтримки саме соціального оточення та індивідуальної траєкторії дитини з особливими освітніми потребами. В основу такого інтегрування покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав і можливостей для кожної особистості, насамперед, передбачає не тільки рівний доступ до здобуття якісної освіти, а й соціальне партнерство суб'єктів інклюзивної освіти, яке базується на принципах толерантності.

Дослідженням питань інклюзивного навчання та впровадження його в освітній простір займалися багато вчених, зокрема: В. Бондар, Л. Даниленко, М. Деркач, Н. Дятленко, В. Засенко, Ю. Кавун, А. Колупаєва, Г. Кукуруза, Ю. Найда, Л. Петушкова, Ю. Рибачук, Т. Сак, В. Синьов, Н. Софій, О. Таранченко та інші. Автори наголошують на винятковій важливості професійної діяльності педагогів, пов'язаної з інклюзивним спрямуванням навчання і виховання. Насамперед технологічні питання виховання толерантності знайшли певне висвітлення у працях дослідників Т. Білоус, С. Герасімова, О. Кашенко, Б. Рієрдона, В. Сітарова, І. Сквородкіна, О. Скрябіна, П. Степанова, Г. Ше-

ламова. Серед українських фахівців, що працюють у напрямі дослідження інклюзивної освіти, доречно виділити таких: В. Болдирева, В. Бондар, Л. Бундук, Т. Євтухова, А. Колупаєва, І. Кузава, В. Ляшенко, І. Іванова, В. Синьов, О. Столяренко, А. Шевчук та інші.

Оскільки толерантність – домінанта конструктивної реалізації ідей інклюзії, то зауважимо на тому, що різні аспекти проблеми толерантності висвітлені в працях таких зарубіжних та вітчизняних авторів як О. Асмолов, О. Грива, Ю. Іщенко, П. Кравченко, В. Лекторський, Н. Паніна, А. Перцев, К. Поппер, Дж. Роулс, В. Тишков, Ю. Хабермас, М. Уолтцер, Р.Форст, О. Швачко, та ін. На думку С. Л. Братченко, толерантність закладена у системі цінностей окремої людини – визнання рівності іншої людини, її прав та свобод і є основою загальної особистісної толерантності, виступає формою взаємодії та спілкування з іншими на основі мирного діалогу. Міжособистісна толерантність індивіда є свідомим осмисленим вибором при якому, маючи власне світосприйняття, світобачення та думку, надання іншій людині права думати та сприймати світ по-іншому. Відтак, саме толерантність виступає загальним системотворюючим чинником, що переходить в особистісну позицію. Поділяючи погляди С. Л. Братченко, Г. С. Кожухар описав структуру здатності особистості до комфортного співіснування в соціумі, називаючи її міжособистісною толерантністю (МОТ). Цей конструкт розуміється ним як єдність характеристик, що вступають в процес спілкування, і характеристик компонентів спілкування (комунікативного, інтерактивного, перцептивного); отож акцентується увага виключно на сфері спілкування.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури довести системо утворювальне значення толерантності у забезпеченні конструктивного

зв'язку соціального партнерства у створенні інклюзивного середовища – важливого параметра інклюзивної освіти.

Метою статті є висвітлення результатів аналітичної роботи, спрямованої на огляд тенденцій розвитку інклюзії, де домінантою є толерантність, а передумовою – ефективне партнерство суб'єктів інклюзивної освіти.

Розглядаючи питання соціального партнерства суб'єктів інклюзивної освіти звернемося, насамперед, до конкретизації базових понять – «інклюзія», «інклюзивна освіта»

Інклюзія (від англ. inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян в соціумі, і насамперед тих, що мають труднощі у фізичному чи розумовому розвитку. Цей процес, як відомо, передбачає розробку і застосування таких конкретних рішень, які зможуть дозволити кожній людині рівноправно брати участь в академічному і суспільному житті. Конструктивний досвід у цьому відношенні переконує в тому, що в умовах інклюзії всі суб'єкти освітнього процесу повинні брати активну участь для отримання бажаного результату. Інклюзія – це процес реального включення осіб з особливими потребами в активне суспільне життя, отож самоцінність інклюзивних ідей є очевидною для всіх членів суспільства.

Аналіз наукового досвіду засвідчує про те, що ще й досі подекуди спостерігається некоректне використання базових понять інклюзивної освіти. Задля внесення ясності щодо терміна «інклюзивна освіта», нами було проаналізовано його визначення, які містяться в ключових міжнародних документах: Стандартних правилах зрівняння можливостей інвалідів ООН, Декларації прав дитини ООН, Саламанкській декларації та програмі дій з навчання осіб з особливими потребами, Міжнародних консультаціях із питань раннього навчання дітей з особливими освітніми потребами. Встановлено, що інклюзивна освіта – це створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної особистості виховання, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку; йдеться про індивідуалізовану систему навчання, зокрема дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах традиційного закладу загальноосвітньої середньої освіти.

Відповідно до «Методичних рекомендацій щодо організації навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх та дошкільних навчальних закладах у 2018–2019 навчальному році», головна мета інклюзивної школи – дати всім учням можливість повноцінного соціального життя, активної участі в діяльності колективу, забезпечуючи взаємодію учасників групи, турботу одне про одного як членів

співтовариства. Аналіз основних міжнародних документів та наукових праць дає підстави стверджувати, що саме інклюзивна освіта все активніше визниється менеджерами більше ознакою якості освіти. Маючі підґрунтям основні міжнародні правові документи: (Декларацію ООН про права людини, про права інвалідів, Конвенцію про права дитини та інші), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав непоносправних, зокрема на здобуття освіти. Так, Конституція України, закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про основи соціальної захищеності інвалідів України» і окремі державно-правові акти спрямовані на створення соціально-економічних передумов для інтеграції в суспільство дорослих і дітей з особливостями розвитку. Слід додати ще й те, що у жовтні 2010 року в Україні затверджено «Концепцію розвитку інклюзивної освіти». Як засвідчує освітянська практика, нині інклюзивне навчання поширюється у всіх регіонах країни. А Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року, вмотивує розширення практики інклюзивного навчання у закладах дошкільної, загальноосвітньої та позашкільної освіти; забезпеченні архітектурної, транспортної та інформаційної доступності такого типу закладів освіти. Отож гарантується право кожної дитини на рівні можливості та дієву участь у освітньому процесі.

У різних джерелах інклюзивна освіта чи інклюзивне навчання описуються по-різному. Втім, є спільне бачення основних принципів інклюзивної освіти. Ними, зокрема, визнано такі:

- 1) основою інклюзивної освіти є правовий підхід, що базується на забезпеченні права на освіту для усіх дітей; насамперед, для дітей із соціально вразливих груп;
- 2) позитивне сприйняття багатоманітності, тобто сприйняття індивідуальних відмінностей учнів як корисного ресурсу, а не як проблеми;
- 3) інклюзивне навчання передбачає максимально значущу участь усіх учнів в освітньому процесі, а не лише їхню фізичну присутність у класі;
- 4) інклюзивна освіта – це постійний процес виявлення й усунення бар'єрів, максимальне залучення наявних ресурсів;
- 5) інклюзивна освіта стосується всіх учасників освітнього процесу – дітей, педагогів, батьків.

Таким чином, запорукою успішності інклюзивної освіти є налагоджена співпраця, соціальне партнерство всіх суб'єктів інклюзивної освіти, насамперед: педагогічного колективу, який включає в себе і адміністрацію закладу, педагогічний колектив, практичного психолога, соціального педагога, тьюторів; дітей (як з особливими потребами

так і пересічних вихованців); батьків, або осіб, які їх замінюють.

З огляду на вищевикладене, доцільними, на наш погляд, є принаймні дві зауваги. По-перше, як сучасна наука трактує особистість – суб'єкт діяльності. По-друге, в контексті інклюзивної освіти поняття співпраці та партнерства набуває особливого значення, оскільки злагоджені дії та соціальне партнерство спроможні забезпечити належні передумови для ефективного впровадження інклюзії в умовах загальної освіти.

Соціальне партнерство має домінантою соціальний діалог, пошук компромісу у задоволенні усіх сторін соціально-трудових відносин. Згідно із принципами, розробленими Міжнародною організацією праці (МОП), соціальне партнерство має ґрунтуватись на демократичних засадах (свободі, справедливості, плюралізму, бажанні сторін досягти взаєморозуміння та наданні можливостей брати участь у прийнятті спільних рішень). У сучасному світі саме соціальне партнерство є одним із найважливіших аспектів партнерства між людьми в процесі виробництва і громадського життя. Психолого-педагогічна ідеологія соціального партнерства полягає в тому, що соціальні конфлікти між сторонами вирішуються не через протистояння різнохарактерних соціальних груп, а встановленням «соціального миру». Провідним методом розв'язання соціальних конфліктів у межах соціального партнерства є компроміс, узгодження інтересів сторін. Соціальне партнерство передбачає вирішення конфліктів здебільшого шляхом мирних переговорів і взаємних поступок. Саме тому співпраця всіх суб'єктів діяльності в умовах інклюзивної освіти повинна будуватись на загальнолюдських цінностях, взаємоповаги та толерантності. До того ж, як переконує педагогічна практика, робота з дітьми з особливими освітніми потребами вимагає від працівників гнучкості у прийнятті рішень, прийняття іншого.

Наголосимо, що ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в процесі історичної еволюції людського суспільства було неоднозначним. За період свого існування людська цивілізація пройшла тривалий і суперечливий шлях у виробленні ставлення до осіб з порушеннями психофізичного розвитку. Залежно від економічного розвитку суспільства, стану освіти, культури, науки і охорони здоров'я, суспільної свідомості порізного вибудовувалася взаємодія з тими, хто мав порушення в розвитку або особливі освітні потреби. Людство пройшло складний багатовіковий шлях від нетерпимості, жорстокості щодо таких особистостей до співчуття, милосердя, захисту й безпосередньої матеріальної і моральної допомоги людям з фізичними і психічними розладами.

Проте у цих стосунках ніколи не спостерігалось співробітництва на рівних умовах. Відомо, що головною проблемою категоріальної дитини є обмеження як її зв'язків зі світом, контактів з однолітками та дорослими, так і доступу до культурних цінностей, якісної освіти. Саморефлексія досвіду роботи в умовах інклюзії переконує, що наразі актуальною є проблема негативного ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку з боку однолітків, наявності фізичних і психічних бар'єрів, що заважають підвищенню якості освіти дітей з обмеженими можливостями. Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців підкреслюють сутнісну переструктуризацію ціннісних пріоритетів сучасної молоді, де домінують матеріальні статки, успіх, влада, кар'єра, благополуччя. Для частини дитячої спільноти характерними є рафінований інфантилізм, індивідуалізм. Отже, залишається проблемою формування емоційно-ціннісного ставлення соціуму до особистостей з особливими освітніми потребами. У цьому контексті формування толерантності у дітей набуває особливого значення. Толерантність є першим щаблем не тільки до запобігання, але й до подолання стереотипів.

Аналіз наукових джерел, де безпосередньо або опосередковано вивчається феноменологія толерантності дає підстави виокремити найбільш типове змістове ядро поняття. Толерантність трактується як: особистісна якість, ознака гуманної людини та в якості одного із принципів гуманістичного виховання маємо зазначити, що дослідники (Л. В. Баєва, С. Л. Братченко, М. Міріманова, Б. Є. Риедрон, А. П. Садохін, М. О. Уолцер та інші) здебільшого основою толерантності розглядають по-перше, визнання прав інших людей на життя, волю, гідність; по-друге, доброзичливе усвідомлення присутності у своєму соціальному оточенні представників інших культур; по-третє, визнання й уміння цінувати різноманітні прояви людей; по-четверте, здатність бачити спільні цілі й інтереси, прагнення досягнути їх; по-п'яте, визнання взаємозалежності людського існування. Саме вище окреслено й складає основні параметри, що висвітлюють довідкові джерела.

Основна роль у формуванні толерантності належить педагогу; від його особистісного потенціалу, професійної компетентності, від переконань, поглядів залежить продуктивність, насамперед двох чинників впливу на особистість – спілкування та спільної діяльності. Діти переймають від педагога не тільки манеру поведінки, але й уявлення про цінності, переконання, філософію життя. Система професійної підготовки вчителя в цих умовах повинна відповідати вимогам гуманізації освіти, формуванню толерантної свідомості

та поведінки самого педагога, що стають важливими характеристиками його професійної діяльності.

На нашу думку, реальність праці педагога з позиції толерантності визначає три аспекти розгляду:

- особистість вихователя, який володіє толерантними якостями;
- вектори прояву толерантності в професійній діяльності;
- реалізація принципів толерантності в особистісно-професійному спілкуванні.

Усі означені аспекти в єдності і можуть бути розцінені одночасно і передумовами, і чинниками, і площиною результативності формування толерантності вихованця. Сучасний педагог повинен володіти технологією толерантного спілкування, яка полягає у здатності на підставі зовнішніх проявів, зрозуміти психічний стан іншої людини, опанувати ефективні шляхи спілкування з цією людиною, і на цій підставі організувати процес суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Особистий приклад і сприятливе оточення допомагають утвердженню і практичному втіленню цінності толерантності. Принагідно зауважимо, що толерантна освіта сприяє також об'єднанню педагогів, які не сприймають ніяких форм агресії в закладах освіти.

Професіоналізм педагогічного спілкування, як важлива особистісно-професійно якість творчого фахівця (Н. В. Гузій, В. А. Кан-Калік, Н. В. Кічук, В. О. Семіченко та інших) виявляється в готовності й умінні використовувати наявні знання на практиці, вирішувати безліч педагогічних завдань; у формуванні норм поведінки; у готовності співпрацювати вихованцями, батьками та колегами; в емоційній контактності, що виявляється в чуйності, здатності до співпереживання; у високому рівні емоційної стабільності, педагогічної толерантності в різних соціально-педагогічних ситуаціях. Творче використання принципу толерантності у процесі інклюзивного навчання стає, з одного боку запорукою ефективності освіти, а з іншого – створює сприятливі умови для подальшої експансії толерантності в інші сфери соціальних відносин. Процес формування толерантності у суб'єктів освітнього учасників навчально-виховного процесу значною мірою залежить від практико-орієнтованих гуманістичних принципів, які відображають його сутність. Так, у психолого-педагогічних працях визнаних освітянською спільнотою учених (Ш. Амонашвілі, І. Бех, О. Савченко, В. Сухомлинський та інших) чітко виокремлені основні гуманістичні принципи педагогічної взаємодії: ставлення до людини як найвищої цінності, імператив кожної особистості, визнання демократичних свобод щодо іншої культури, мо-

ви, віросповідання тощо. У цьому контексті розвиток толерантності у сфері інклюзивної освіти означає культивування відносин відкритості, зацікавленості у відмінностях, визнання різноманітності, а також уміння конструктивно усувати суперечності та долати протиріччя.

Як демократична цінність, яка має соціальне коріння, толерантність формується поступово. Це складний, тривалий процес, що проходить певні стадії, а саме:

- загальна проінформованість про того, з ким встановлюються стосунки
- формування позитивного ставлення про цю особистість/групу;
- спілкування шляхом обміну думками з виявленням спільного та відмінного;
- домовленість про взаємоповагу до відмінностей та ідентичності (етнічної, соціокультурної, індивідуальної, статевої), визначення принципів та умов спілкування, співробітництва і співіснування, виявлення спільного і розходження;
- формування ефективних стосунків: перехід від етапу пасивності, від простого співіснування до етапу активності, спільної участі, кооперації, взаємодії.

За науковими працями Д. Брауна, напрямами роботи з формування у підростаючого покоління толерантного ставлення до людей з особливими потребами визначено:

- формування внутрішньої концепції соціальної рівності, незалежно від фізичних можливостей людей;
- формування розуміння поняття «інвалідність»; роз'яснення суті цих явищ; розуміння, що обмежені фізичні можливості не є відображенням самої особистості людини;
- безпосередня робота і спілкування з людьми, які мають особливі освітні потреби;
- роз'яснення різних видів інвалідності, які дитина може зустріти в суспільстві, особливо серед однолітків.

На думку американського дослідника А. Мілсома, «педагоги зобов'язані допомагати дітям учитися співпрацювати, розуміючи, що тільки спільна робота і безпосереднє співробітництво можуть сформувати у дітей позитивні взаємини з однолітками з обмеженими можливостями. Викладачеві необхідно впроваджувати в заняття чітко структуровані елементи, спрямовані на розвиток навичок успішної взаємодії». Ми поділяємо дослідницьку позицію автора відносно важливості надання особливої уваги формуванню толерантної поведінки дитини, як одного з суб'єктів інклюзивної освіти. На його переконання, найбільш ефективно такі навички розвивають проблемно-орієнтовані завдання, які виконуються групами, в кожній з яких обов'язково є учні з

особливими освітніми потребами. Виконання загального завдання допомагає згуртувати колектив і мінімізувати акцент на обмеженості можливостей деяких учасників. Також передбачається активна робота т'юторів з освіти дітей з типовим розвитком щодо проблем людей з особливими потребами, а також відпрацювання конкретних навичок взаємодії з категоріальною дитиною. Саме спостереження дітей за коректним і доброзичливим ставленням педагога до дитини з особливими освітніми потребами є дієвим способом формування толерантного ставлення у підростаючого покоління. Загальновизнано, що надзвичайно важливими суб'єктами інклюзивного навчання дитини є її батьки. Однією з умов включення дитини в інклюзивне навчання є здатність батьків свідомо сприймати стан дитини, уміти співпрацювати з педагогами, виступаючи їхніми активними помічниками. Саме батьки, як найближче оточення дитини, повинні демонструвати повагу до інших, терпимість до іншої думки, толерантність до навколишнього оточення.

Отже, існуючі на сучасному етапі розвитку суспільства тенденції, пов'язані з необхідністю більш широкого включення дітей з обмеженими можливостями здоров'я в соціум, актуалізують усвідомлення значення толерантності. Припускаємо, що проблема виховання толерантності до людей з особливими освітніми потребами має об'єднати спеціалістів різних напрямів і рівнів: філософів, психологів, педагогів, менеджерів тощо; не є винятком і представники різних вікових груп. При цьому виховання толерантності доцільно спрямувати на формування у вихованців навичок позитивного мислення, критичного осмислення та вираження. Толерантність, як ключова цінність особистості має, стати домінантою соціального партнерства всіх суб'єктів інклюзивної освіти, об'єднуючим розчином для цегли повноцінного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз факторів успішного впровадження інклюзивної освіти актуалізує системне вивчення ресурсів інтерактивних форм інклюзії в освітньому просторі, потенціалу в цьому плані новітніх інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Братченко С. Л. (2003) *Психологические основания исследования толерантности в образовании // Педагогика развития: ключевые компетентности из становление: Материалы 9-й науч. – практик. Конф. Красноярск: Краснояр. гос. ун-т. с. 104 – 117.*
2. Браун Дж. (2013). «Створення свідомості щодо інвалідності; проблеми і виклики» // Студенти з усвідомлення інвалідності №9. – Режим доступа. – URL:<http://www.wvusda.org/creating-awareness-regarding-disabilities-problemsand-challenges.html>.
3. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; (2008) г. ред. В. Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, – 1040 с.*
4. Колупаєва А. А. (2009) *Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / Алла Анатоліївна Колупаєва – К.: «Саміт-Книга», 272 с.*
5. Кожухарь Г. С. (2008) *Формы межличностной толерантности: критериальные признаки и особенности // Психологический журнал. том 29. – № 3. – с. 30–40.*
6. Мілсом А. (2006) «Створення позитивного шкільного досвіду для студентів з обмеженими можливостями» / А. Milsom // Professional School Counseling Journal. – № 10 (1). – Р. 66–72.
7. Рачова Н. (2009) *Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими потребами / Н. Рачова // Дефектолог. – № 10. – С. 4–8.*

References

1. Bratchenko S. L. (2003) *Psychological foundations of the study of tolerance in education // Pedagogy of development: key competencies from formation: Materials of the 9th scientific. – practice Conf. Krasnoyarsk: Krasnoyarsk. state un c. 104–117.*
2. Brown J. (2013) *Creating awareness about disabilities; problems and challenges / J. Brown // Students for Disability Awareness. No. 9 – Access mode. – URL: <http://www.wvusda.org/creating-awareness-regarding-disabilities-problemsand-challenges.html>.*
3. Kolupaeva AA (2009) *Inclusive education: realities and prospects: [monograph] / Alla Kolupaeva – K.: «Summit Book», 272 p.*
4. Kozhuhar G. S. (2008) *Forms of interpersonal tolerance: criterion signs and features // Psychological journal. Volume 29. – No. 3. – C. 30–40.*
5. Milsom A. (2006) *Creating Positive School Experiences for Students with Disabilities / A. Milsom // Professional School Counseling Journal. – No. 10 (1). – P. 66–72.*
6. Rachova N. (2009) *Social-pedagogical support for children with special needs / N. Rachova / Defectologist. – No. 10. – P. 4–8.*

Жанна Шинкарёва. Толерантность как доминанта социального партнерства субъектов деятельности в условиях инклюзивного образования

В статье отмечена необходимость формирования толерантного отношения к окружающим для обеспечения эффективного взаимодействия всех субъектов инклюзивного образования. Сделан сравнительный анализ смысловой нагрузки понятий «инклюзивное образование» и «толерантность». Доказано, что социальное партнерство – залог бесконфликтной толерантного взаимодействия детей с особыми потребностями ихокружены.

Ключевые слова: инклюзия, инклюзивное образование, социальное партнерство, субъекты инклюзивного образования, толерантность, толерантное общество.

Zhanna Shinkaryova. Tolerance as a dominant social partnership of intellectual education subjects

The article stresses the necessity of forming a tolerant attitude towards others in order to ensure effective interaction of all subjects of inclusive education, namely: pedagogical staff; children (both with special needs and ordinary pupils); parents, or persons who replace them. A comparative analysis of the content load of the concepts of «inclusive education» and «tolerance» is made. The ideology of social partnership and the establishment of «social peace» are defined. The compromise, as the leading method of solving social conflicts within the framework of social partnership, is emphasized. It has been determined that cooperation of all subjects in the context of inclusive education should be based on universal values, mutual respect and tolerance. It is proved that social partnership is a pledge of non-conflict tolerant interaction of children with special needs and their environment.

The special role of the teacher from the point of view of tolerance is outlined, and the importance of possessing the technology of tolerant communication. It is emphasized that personal example and favorable environment help to establish and practical implementation of the value of tolerance.

It is proved that one of the conditions for inclusion of a child in inclusive education is the ability of parents to consciously perceive the child's condition, to be able to work with teachers, acting as their active assistants.

It is stressed that the problem of education of tolerance for people with special educational needs should unite specialists of different directions and levels: philosophers, psychologists, teachers, managers, etc.; The representatives of different age groups are no exception. Tolerance, as the key value of the individual, has to become the dominant social partnership of all subjects of inclusive education, the uniting solution for a brick for the full development of children with special educational needs.

Key words: inclusion, inclusive education, social partnership, subjects of inclusive education, tolerance, tolerant society.